

Комунальний заклад вищої освіти
«Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради
Факультет реабілітаційної педагогіки та соціальної роботи
Кафедра спеціальної освіти та психології

БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

Особливості створення сюжетного оповідання молодшими школярами з розладами аутистичного спектра

Виконала студентка групи СО-4(2)
Спеціальності 016 Спеціальна освіта
Бучко Юлія Дмитрівна
Керівник: Дергач М. А.
Рецензент: Яланська С. П.
Нормоконтроль: _____ Юлія КЛОЧКОВА

Запоріжжя
2022 р.

РЕФЕРАТ

Бакалаврська робота: 46 с., 1 табл., 1 рис., 40 джерел, 4 додатки.

Об'єкт дослідження: мовлення молодших школярів із розладами аутистичного спектра.

Мета дослідження: на основі вивчення наукової літератури та аналізу результатів емпіричного дослідження встановити особливості складання сюжетних оповідань молодшими школярами з розладами аутистичного спектра.

Методи дослідження: аналіз психолого-педагогічної літератури, порівняльний, експеримент, математичної статистики, синтез, узагальнення.

Проблема виявлення та корекції особливостей розвитку зв'язного мовлення дітей молодшого шкільного віку із РАС набуває в сучасній логопедії все більшої актуальності. Для подолання недорозвинення мовлення у молодших школярів з РАС та їх успішного навчання необхідна організація логопедичної роботи, що є відображенням сформованості всіх компонентів мовної системи.

Аналіз програм навчання молодших школярів із РАС показав, що навчанню складання оповідань приділяється недостатньо часу, а його організація буде найбільш ефективна при використанні сюжетних картин, що відображають природні, предметні та соціальні образи навколишньої дійсності, відносини і зв'язки між ними, що дозволяють опосередковано пізнати навколишній світ, а також створити позитивний емоційний фон і підвищити пізнавальний інтерес молодших школярів із РАС.

**МОЛОДШІ ШКОЛЯРИ З РОЗЛАДАМИ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРА,
ЗВ'ЯЗНЕ МОНОЛОГІЧНЕ МОВЛЕННЯ, СЮЖЕТНЕ ОПОВІДАННЯ,
КОРЕКЦІЙНА, НАВИЧКИ СКЛАДАННЯ ОПОВІДАНЬ**

ВСТУП

Розвиток зв'язного мовлення стає дедалі актуальною проблемою у суспільстві. Сформована зв'язкова мова є найважливішою умовою успішного навчання у школі. Опанування промовою як засіб спілкування має значення для розвитку та соціалізації. Придбання навичок грамотної розгорнутої монологічної мови дітей сприяє складання оповідання із серій сюжетних картин.

Дослідженням розвитку мови в онтогенезі займалися такі спеціалісти як О. Гвоздєв, В. Глухів, М. Кольцова, С. Цейтлін та ін.

У дослідженнях низки вчених (Р. Лалаєвої, В. Петрової, С. Рубінштейн та ін.) зазначено, що в учнів молодших класів з розладами аутистичного спектра зв'язне мовлення недостатньо сформоване і має свої особливості. Слухове розрізнення і вимова слів і фраз у такої дитини виникає значно пізніше, ніж у однолітків, що нормально розвиваються. Вони відзначається слабкий зростання пасивного і особливо активного словника. Молодшим школярам вкрай важко складати розгорнуті оповідання. Мовлення їх мізерне і неправильне. Більш стійкі порушення виявляються на мовленнєвому та смислового рівнях.

В результаті комплексного підходу до розвитку зв'язного мовлення можна досягти хороших результатів корекційної роботи. А. Аксьонова, В. Воронкова та ін. розробили методичну основу корекційної роботи, спрямованої на розвиток мовлення. У корекційній роботі з учнями із розвитку зв'язного мовлення рекомендується використовувати картинки або серії картин.

Л. Виготський стверджував, що тенденція до дії у дитини виявляється лише за наочної ситуації, коли матеріал лежить перед очима.

Цей різновид роботи над зв'язним мовленням дає можливість навчити дитину вибудовувати сюжетну лінію, сприяє формуванню та закріпленню

уявлень про композицію висловлювання, пошук образних лексичних засобів. Розвиток в учнів монологічного мовлення, і навіть навчання даної категорії дітей побудові оповідань є одним із важливих завдань педагогів, яку ставлять собі педагоги, керуючись діючими програмно-методичними матеріалами.

Удосконалення мовлення, пов'язаного зі складанням оповідань, забезпечується у процесі навчання, що має цілеспрямований характер. Тим не менш, питання навчання молодших школярів складання оповідань із серії сюжетних картин недостатньо висвітлені в теорії та практиці спеціальної освіти. Тож, означена актуальність означеної проблеми дозволила сформулювати тему дослідження «Особливості створення сюжетного оповідання молодшими школярами з розладами аутистичного спектра».

Об'єкт дослідження: мовлення молодших школярів із розладами аутистичного спектра.

Предмет дослідження: зв'язне мовлення молодших школярів із розладами аутистичного спектра.

Мета дослідження: на основі вивчення наукової літератури та аналізу результатів емпіричного дослідження встановити особливості складання сюжетних оповідань молодшими школярами з розладами аутистичного спектра.

Завдання дослідження:

1. На основі вивчення наукових джерел узагальнити сучасні психолого-педагогічні знання щодо розвитку зв'язного мовлення молодших школярів з розладами аутистичного спектра.

2. За результатами емпіричного дослідження виявити та охарактеризувати особливості створення сюжетних оповідань молодшими школярами з розладами аутистичного спектра.

3. Розробити практичні поради логопеду щодо розвитку навичок створення сюжетного оповідання молодшими школярами із розладами аутистичного спектра.

Методи дослідження: теоретичні (вивчення і аналіз літературних джерел, узагальнення та систематизація, порівняння); емпіричні (спостереження, експеримент, аналіз мовленнєвої діяльності дітей); статистичні (кількісна та якісна обробка даних). Для обстеження розвитку навички складання оповідань у молодших школярів із РАС були використані діагностичні завдання, що увійшли в «Методику психолінгвістичного дослідження порушень мовлення», автором якої є Р. Лалаєва.

Методологічне підґрунтя дослідження: положення про сутність і закономірності розвитку дітей з порушеннями психофізичного розвитку (А. О. Ферт, С. Кульбіда, В. Засенко, Л. Прохоренко, Т. Сак, О. Таранченко, А. Колупаєва та ін.); принципи комплексного підходу до корекції та розвитку дітей з розладами аутистичного спектра (К. Островська, Д. Шульженко О. Романчук, Т. Скрипник, А. Душка, Г. Супрун, А. Кукуруза та ін.).

Практичне значення роботи полягає у тому, що результати дослідження можна використати для подальшої розробки обраної теми дослідження, на практичних та семінарських заняттях зі спеціальної психології, а також в роботі з молодшими школярами з розладами аутистичного спектра в інклюзивних ресурсних центрах.

Апробація результатів дослідження відбулась на конференції:

1. III Міжнародна науково-практична конференція «Освітні і культурно-мистецькі практики в контексті інтеграції України у міжнародний науково-інноваційний простір», яка відбулася 12-13 травня 2022 року, м. Запоріжжя, Хортицька національна академія.

Бакалаврська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків.

ВИСНОВКИ

Збільшення кількості дітей з РАС, що в останні десятиліття вимагає уваги фахівців різного рівня до питань соціалізації та адаптації у соціумі дітей досліджуваної категорії.

Аналіз наукової літератури з досліджуваної проблеми дозволяє зробити такі висновки.

Формування навички розповідання, і навіть розвиток мовлення загалом, підпорядковане певним закономірностям і проходить певні етапи. Вже в молодшому дошкільному віці діти з нормальним психофізичним розвитком можуть створювати свої перші розповіді та казки з урахуванням раніше почутих текстів. Опанування навичками продукування розповідей дітьми з нормальним психофізичним розвитком починається у середньому дошкільному віці. До старшого дошкільного віку діти вже можуть скласти невелику сюжетну або описову розповідь за запропонованою темою з використанням зразка дорослого, але при цьому може досягати високого рівня лише під впливом цілеспрямованого навчання.

Становлення зв'язного мовлення у дітей з РАС здійснюється сповільненими темпами та характеризується певними якісними особливостями. Учні з РАС відчувають значні труднощі у оволодінні основними навчальними видами зв'язного монологічного мовлення: переказом; складанням оповідання по серії сюжетних картинок із попереднім розташуванням їх у послідовності сюжету; упорядкуванням оповідання з опорою на заданий матеріал і самостійним дізнаванням текстового повідомлення. Вимова дітей з РАС притаманні порушення синтаксичної структури та прийменниково-відмінкових конструкцій.

Поширені кілька варіантів роботи з сюжетною картинкою: опис картинки; оповідання з серії картинок; оповідання з однієї картинки; відновлення подій, що передують подіям, зображеним на картинці; розповідь

із закритою картинкою. Перелічені види та форми робіт розвивають у дітей з РАС вміння будувати серію зв'язних за структурою та завершених за змістом висловлювань.

Їх розповіді є подібні до ланцюжка з граматично рівнозначних речень. Часто в оповіданнях дітей з РАС спостерігаються неточності порушення логіки і послідовності подій, неправильне встановлення зв'язків між особами, явищами, предметами, нечітке, поверхнєве розуміння контекстних зв'язків, неадекватне залучення минулого досвіду, стереотипність кінцівки розповіді.

Найбільш корисні у розвитку вміння складати розповіді такі варіанти роботи з серії сюжетних картинок, як відновлення попередніх подій; відновлення наступних подій; складання оповідання на його початку; складання оповідання після його закінчення.

Визначаючи основні розділи системи навчання навичкам зв'язного мовлення, слід виходити з уявлення про мову, що утвердилося в психолінгвістиці, як про сукупність окремих мовленнєвих дій, які слід формувати поетапно. Велику роль навчанні молодших школярів з РАС складання сюжетних оповідань мають засоби наочності. Рекомендується використовувати такі спеціальні прийоми, як відновлення попередніх подій; відновлення наступних подій; складання оповідання на його початку; складання оповідання після його закінчення.

Цілеспрямована корекційна робота по формуванню зв'язного мовлення школярів з РАС, з урахуванням структури дефекту та психічного стану дитини, впливає на розвиток мовленнєвої та пізнавальної діяльності, а також підвищує рівень загального розвитку.

Подальша наукова робота може спрямовуватися на розробку корекційної програми з розвитку зв'язного мовлення молодших школярів з розладами аутистичного спектра.